

Ekmeğin Artan Önemi

Yıldırım KOÇ

Ekmeğin çok önemlidir. Benim kuşağım yolda bir ekmeğin parçası görse, onu üç kez öpüp alınca koyar ve ardından bu ekmeğin parçasını ayak altında kalmayacak bir yere yerleştirirdi. Yüzyıllar boyunca çok yoksulluk çekmiş bir halk olarak, ekmeğe ilişkin çok deyişimiz vardır: ekmeğin aslanın ağzında, ekmeğin çarpsın, ekmeğin düşmanı, ekmeğin elden su gölden, ekmeğin kavgası, ekmeğin parası, ekmeğin oynamak, ekmeğin partisi, ekmeğinden etmek, ekmeğinden olmak, ekmeğine göz koymak, ekmeğine yağ sürmek, ekmeğini çıkarmak, ekmeğini kana doğramak, ekmeğini taştan çıkarmak, ekmeğini yemek bunların hemen akla gelenleri.

Türkiye ekonomisi, tarihimizin en büyük krizlerinin henüz başlarında. Siyasi iktidar, sorunların kaynağına inmeden, günü kurtarmak için attığı adımlarla, sorunun boyutlarını daha da büyütüyor. Depremlerle yaşıyoruz. Ekonomide yaşanacak depremde de faydaki enerji birikmesi artıyor. Sorunların temel nedenleriyle uğraşmaktan kaçınanlar, ekonomik depremin etkisinin daha da büyümesine neden oluyor.

Türkiye ekonomisinin kronikleşmiş iki büyük sorunu, ülkenin döviz harcamasının döviz kazancının epeyce üstünde olması (cari açık) ve merkezi yönetim bütçesinin (devlet bütçesinin) giderek artan açıklar vermesidir. Bunların sonucu, enflasyonda son yıllarda yaşanan ve 31 Mart 2024 sonrasında yaşanacak olan patlamadır. Döviz kurunun, maliyeti çok yüksek ekonomik ve siyasal araçlarla bir süre için belirli bir seviyede tutulabilmesi, sağlıklı bir ekonominin değil, giderek artan tehlikelerin habercisidir. Türkiye’de ya-

şamını emeğiyle kazananları, özellikle 31 Mart 2024 yerel seçimlerinden sonra, çok ciddi bir mutlak yoksullaşma beklemektedir. Devlet bütçesi (merkezi yönetim bütçesi) 2022 yılında toplam 142,7 milyar TL açık vermişti. Bütçe açığı 2023 yılında 1 trilyon 375 milyar TL oldu. 2024 yılının Ocak ve Şubat aylarındaki bütçe açığı ise 304,5 milyar TL olarak gerçekleşti. Bu rekor bütçe açıklarının finanse edilebilmesi için vergiler artırılacak, para basılacak, devlet borçları artacak, devletin halka sağladığı hizmetler (sağlık, eğitim, elektrik ve doğalgaz sübvansiyonları, vb.) kısıllacaktır.

Bu büyük mutlak yoksullaşmanın bir boyutu, insanların ihtiyaçlarının veya ihtiyaç kabul ettikleri harcamaların miktarının ve çeşidinin, geçmişle kıyaslanmayacak kadar çok artmış olmasıdır. Geçmişte aklımıza bile gelmeyen birçok harcama, günümüzde yaşamın doğal parçasıdır. Bu durum, mutlak yoksullaşmanın etkilerini daha da artırmaktadır.

Muhtemel mutlak yoksullaşmanın diğer boyutu, emekçi sınıf ve tabakalar yoksullaşırken, sermaye ve servet sahiplerinin daha da zenginleşmesidir. Türkiye’de sık sık sözü edilen “orta sınıf kalmadı” tespiti, sınıf kutuplaşmasının ve artan sınıf çelişkilerinin ifadesidir. Bugünkü çelişkiler, geçmişte yaşananlardan daha büyük boyutlu olmanın ötesinde, çok daha görüldür. 40-50 yıl önce yaşanan yoksullaşmalarda, zenginlerin lüks ve israfının bugünkü gibi olmamasının ötesinde, bunlar pek görülür de değildi. Günümüzde sosyal medya ve televizyon yayınları, artan hayat standardı farkını insanların gözüne sokmaktadır.

Atalarımız, “deve var bir akçe, pahalı; deve var bin akçe, ucuz” demişler.

Emekçi sınıf ve tabakalar için bir akçelik devenin veya 10 liralık ekmeğin pahalı olduğu günler yaşıyoruz. Geçim giderek daha da zorlaşıyor. Birkaç çocuğu olan bir işçinin ailesinin temel gıda harcamalarını bile gerektiği gibi yapmasının olanaksızlaştığı günlerdeyiz.

“Ekmek bizler için “olmazsa olmaz”dır. Geçim sağlamanın adı bile “ekmeğini eline aldı,” “ekmeğini kazanıyor”dur.

Hayat dayanılmaz biçimde pahalılandıkça, tepki oluşur. Ekmek kavgası, insanların etnik köken, siyasi görüş, inanç, meslek, işyeri, vb. farklılıklarını ortadan kaldırır. Siyasal iktidarın zayıfladığı koşullarda da, ciddi bir mutlak yoksullaşma, kendiliğindenci kitle eylemlerine neden olur.

Tarihte bazı örnekler bakalım.

Tarihte ekmek ayaklanmaları

İngiltere’de 1840’lı yıllarda kapitalizmin yarattığı cehenneme bir de tarımda yaşanan kıtlıklar eklendi. 1840’lı yılların başlarında üst üste kötü hasat oldu. Ancak bu yıllarda tahıl ithalatında uygulanan vergiler nedeniyle buğday fiyatları yükseldi. Ayrıca 1845 yılında patates üretiminde, yaygın küf hastalığı nedeniyle, büyük düşme yaşandı. İrlanda’da 1845 ve 1846 yıllarında, halkın temel gıda maddesi olan patatesteki küfün yol açtığı büyük tahribat bir felakete neden oldu. İrlanda’da 1846-1847 yıllarında tifo salgını ve açlıktan 350 bin kişi hayatını kaybetti. 1846-1851 döneminde İrlanda’da açlıktan ölenlerin sayısının bir milyon olduğu ve bu dönemde yaklaşık bir milyon kişinin de ABD’ye ve diğer ülkelere göç ettiği tahmin edilmektedir. Bu döneme “Aç Kırklı Yıllar” denmektedir.

İngiltere’de olduğu gibi Fransa’da da uzun çalışma süreleri, kötü sağlık koşulları, yetersiz beslenme, çocuk işçiler, hastalık, kazalar yaygındı. 18. yüzyılda normal bir Fransız işçisi toplam gelirinin yaklaşık yüzde 50’sini yalnızca ekmek alabilmek için harcıyordu. Gelirinin yüzde 16’sı sebze, yağ ve şaraba; yüzde 15’i giyime; yüzde 5’i yakuta ve yüzde 1’i de aydınlanmaya gidiyordu. (Rude,G., The Crowd in the French Revolution, Oxford University Press, London, 1967, s.21) 1709 yılında büyük bir açlık yaşanmış ve yüzlerce kişi açlıktan ölmüştü. (Rude,1967;22)

18. yüzyılda gıda isyanları oldu. İnsanlar karınlarını doyurabilmek için dükkanları yağmaladı. 1789 yılında Paris’teki bir fabrika işçisi gelirinin yüzde 60’ını yalnızca ekmek için ayırmak zorundaydı. Ekmek fiyatları hızla artınca, ekmek için ayrılması gereken para

daha da arttı. (Rude,1967;31,251) Fransız Devrimi sürecinde, 1795 yılında ekmek iyice pahalılandı. Paris polisinin raporlarına göre, bir baba, açlık korkusuyla üç çocuğundan ikisini öldürdü. (Rude,1967;148) Ertesi gün ekmek ayaklanması gerçekleşti, fırınlar ve bakkallar yağmalandı. Ekmek temini daha da zorlaşınca, açlıktan sokaklarda ölenler ve intihar edenler oldu. (Rude,1967;150) Bu dönemde Fransız Medeni Kanun’u, bir uyumsuzluk durumunda, ücretler konusunda ustaların sözünün esas alınacağını belirtiyordu.

Fransa’da ve İngiltere’de 19. yüzyılda kapitalist sanayileşme, özellikle dokuma, metalurji ve kömür madenciliğinde işçi kitlelerinin acmasız bir biçimde sömürülmesiyle gerçekleştirildi. (Beaud,M., A History of Capitalism, MR Press, 2001, s.102) “1815 ile 1848 arasında çalışan yoksulların durumunun dehşet verici olduğu makul hiçbir gözlemci tarafından inkar edilmemektedir. (...) Hiç kuşkusuz gerçek yoksulluk kırsal bölgelerde ve özellikle topraksız ücretliler, kırsal kesimde ev hizmetlerinde çalışanlar ve tabii ki az topraklı köylüler veya verimsiz topraklar üzerinde yaşayanlar arasında en kötü durumdaydı.” (Hobsbawm, E., The Age of Revolution, 1789-1848, 1996, s.205) “Özgür bir adamın fabrikaya yalnızca bedenen çalışacak bir işçi olarak girmesi, kölelikten ancak biraz daha iyi bir durumdu. (...) 1830’larda ve 1840’ların bir bölümünde fabrika proletaryasının maddi durumu bile kötüleşme eğilimindeydi.” (Hobsbawm,1996;208)

Almanya’da 1850 öncesinde birçok fabrika uluslararası rekabet karşısında ayakta kalabilmek için büyük çaba göstermek zorundaydı. Bu koşullarda en büyük yük de işçilerin omuzlarına yüklenmişti. Günlük çalışma süresi 13-14 saattir. Bu süre 1840’lı yıllarda günde 17 saate kadar çıkarıldı. Gerçek ücretler düşüyordu. Bu durumda giderek daha fazla sayıda kadın ve çocuk çalışma hayatına atılmak zorunda kaldı. İşsizliğin arttığı bir dönemde işgücü piyasasına bu yeni katılımlar ücretleri daha da düşürdü. Çalışma koşulları çok kötüydü. İşçilerin yaşadıkları konutlar, en temel insan gereksinimlerini karşılamaktan uzaktı. Hastalık, iş kazası, meslek hastalığı, sakatlık ve ölüm gibi durumlarda işçiyi ve ailesini koruyacak herhangi bir düzenleme yoktu. Özellikle eve-iş-verme sistemi içinde köylerde çalışan dokuma işçilerinin durumu daha da dayanılmazdı. (Grebing, H., The History of the German Labour Movement, A Survey, Oswald Wolff, London, 1969., s.17)

Kapitalizmin yarattığı cehenneme karşı oluşan tepkiler bazen açlığın yol açtığı yağmalamalara ve

Özellikle toplam harcamalar içinde ekmek giderlerinin yüksek olduğu dönemlerde, yaşanan kuraklığa veya başka bir soruna bağlı olarak tarımsal üretimde ortaya çıkan düşüşler ekmek fiyatlarını artırınca, "açlık ayaklanmaları", "yiyecek ayaklanmaları" veya "ekmek ayaklanmaları" olarak isimlendirilen eylemler gündeme geldi.

ayaklanmalara dönüştü. Özellikle toplam harcamalar içinde ekmek giderlerinin yüksek olduğu dönemlerde, yaşanan kuraklığa veya başka bir soruna bağlı olarak tarımsal üretimde ortaya çıkan düşüşler ekmek fiyatlarını artırınca, "açlık ayaklanmaları", "yiyecek ayaklanmaları" veya "ekmek ayaklanmaları" olarak isimlendirilen eylemler gündeme geldi. Bu eylemler bir sınıf hareketi olmaktan çok, "yoksullar hareketi" idi; farklı toplumsal sınıflardan yoksulların tepkisiydi.

En önemli yoksullaşma nedeni, tarımsal felaketlere, savaşlara ve ihracata bağlı olarak, buğday fiyatlarının artmasıydı. Ayrıca et ve peynir fiyatlarında büyük artışlar da kitlesel tepkilere yol açıyordu. Fiyatlar artınca yoksullar ayaklanıyor, buğdayını pahalı satan çiftçi ve tüccarların depolarını basıyor, fiyatı artan ürünleri "adil fiyatlar"dan satıyordu. Bazı durumlarda evler, depolar, fabrikalar, değirmenler yakılıyordu; ayaklanmalara karşı direnenlerden ölenler oluyordu. Ayaklanmalardan öldürülenler ve asılanlar da vardı. İngiliz tarihçisi George Rude, 1735-1800 döneminde bu nitelikte 275 olay belirleyebilmiştir. Bu olayların yaklaşık üçte ikisi gıda fiyatlarının artmasına karşı gerçekleştirilen ayaklanmalardır. Bu ayaklanmalarda özellikle kömür madeni işçileri, kömür mavnası işçileri, teneke madeni işçileri ve dokumacılar önemli rol oynadılar. İşçilerin gerçek ücretleri, parasal ücretlerindeki bir azalma nedeniyle değil de toplam harcamaları içinde büyük paya sahip gıda ürünlerinin fiyatlarının artmasıyla düşünce, tepki işverenlere değil, gıda ürünleri fiyatlarının artmasından sorumlu olduğu düşünülen kesimlere yöneliyordu.

Gıda fiyatlarının artmasından tüm yoksullar etkilendiğinden, hareket bir "işçi sınıfı hareketi" olarak değil, bir "yoksullar hareketi" olarak geliyordu. (Rude, G., The Crowd in History, A Study of Popular Disturbances in France and England, 1730-1848, John Wiley and Sons Inc., New York, 1964, s. 33-45) İngiltere'de 18. yüzyılın başlarından 19. yüzyılın başlarına kadar ortaya çıkan en önemli "yiyecek ayaklanmaları" 1709-10, 1727-9, 1739-40, 1756-7, 1766-8, 1772-3, 1783-4, 1794-6, 1800-1, 1810-13 ve 1816-18 yıllarında gerçekleşti. (Archer, J.E., Social Unrest and Popular Protest in England

1780-1840, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, s. 28)

1816 yılındaki ayaklanmalara "Ekmek veya Kan Ayaklanmaları" adı veriliyordu. Yiyecek ayaklanmalarına katılanlar, bildiği kadarıyla, kimseyi öldürmediler. Ancak bu ayaklanmalara katılanlardan yaklaşık 30 kişi asıldı veya vurularak öldürüldü. (Archer,2000;37)

18. yüzyıl İngiltere'sinde kentsel bölgelerde de kent yoksullarının ayaklanmaları yaşandı. Kent yoksullarının en büyük bölümünü ise işçi sınıfı oluşturuyordu. Bu ayaklanmaların en önemli nedeni, gıda ve özellikle ekmek fiyatlarındaki artışı. Ancak başka nedenler de vardı.

Örneğin, 1736 yılında bazı kentlerde İngiliz işçilerinin işten çıkarılarak çok daha düşük ücretle çalışmayı kabul eden İrlandalı işçilerin işe alınması şiddetli bir ayaklanmaya yol açtı. İki gün süren ayaklanmada İrlandalı işçilerin evleri de basıldı. 10 Mayıs 1768 tarihindeki ayaklanmada açılan ateş sonucu 11 gösterici öldürüldü.

Londra'da 1780 yılındaki bir ayaklanmada ("Gordon Riots") Londra alevler içinde bırakıldı; ayaklanma ancak yedinci gününde bastırılabilirdi ve 285 isyancı öldürüldü. Yapılan yargılama sonucunda da 25 kişi asıldı.

18. yüzyılda İngiltere'de kentlerdeki bu ayaklanmalara katılanların yaklaşık üçte ikisi ücretli işçiydi. Geri kalanlar ise küçük işverenler, esnaf ve zanaatkarlardan oluşuyordu. Bu ayaklanmaların genel özelliği, yoksulların zenginlere karşı başkaldırısı olmasıydı. Ayrıca, İskoçlara, İrlandalılara, Fransızlara, Yahudilere ve Katoliklere karşı da bir düşmanlık söz konusuydu.

Ayaklanmalarda mevcut düzene temelden bir karşı çıkış yoktu. Mutlak yoksullaşmada ana unsur fiyat artışları olduğundan, tepkiler işverenlere karşı "grev" biçiminde değil, fiyat artışlarından sorumlu tutulan kesimlere baskı uygulama biçiminde, "sınıf hareketi" olarak değil, "kent yoksulları hareketi" olarak geliyordu. Siyasal süreçlere oy kullanarak müdahale olanağının bulunmadığı bir dönemde, ayaklanma tek çözüm olarak kabul ediliyordu. (Rude,1964;49-63)

İngiltere'de 1842 yılında toplam nüfus 16 milyon-

Siyasi iktidar, yoksulluk dönemlerinde, Augustus'un 2000 yıl önce yaptığı gibi, ekmek dağıtılabilirse, tepkiler kontrol altına alınabilir. Ancak ekonominin imkanlarında deniz tükenmişse ve "ekmek" dağıtılamazsa veya sağlanamazsa, çok ciddi gelişmeler olabilir.

du; bu kişilerin 1,4 milyondan fazlası yoksullara yapılan yardımdan yararlanıyordu. 1842 yılındaki ikinci dilekçe sürecinde ücretlerin artırılması ve ücretlerin nakit yerine malla ödenmesinin engellenmesi talebiyle imalat sanayi işyerlerinde işyeri düzeyinde eylemler gerçekleştirildi (Plug-Plot Riots). Hızla yayılan bu eylemlerde işi bırakan işçiler bir kasabadan diğerine yürüyorlar, karşılarına çıkan fabrikalarda kazanların çalışmasını engelliyorlardı. Örneğin, Manchester'daki eyleme yaklaşık 50 bin kişi katıldı ve dükkanlardaki ekmekler yağmalandı. Preston'da eylemci işçiler üzerine askerlerin ateş açması sonucunda dört grevci öldü. Genel grev tartışmaları ve talepleri yaygınlaştı. Bazı bölgelerde polis karakollarına saldırılarak silahlar alındı, mahkumlar serbest bırakıldı, kamu görevlilerinin, maden ocağı sahiplerinin, din adamlarının evleri yakıldı ve yıkıldı. Bu eylemlilik, çok sayıda işçinin tutuklanması, hapis cezasıyla ve sürgünle cezalandırılmasıyla sonuçlandı. (Rude,1964;179-191)

İngiltere'de Çartist hareket de önemliydi. 1848 yılındaki üçüncü dilekçenin reddedilmesinin ardından bazı bölgelerde yiyecek ayaklanmaları ve silahlı ayaklanmalar oldu. Çartist hareketin kapitalist düzen içinde emperyalist sömürü sayesinde karşılanabilecek talepleri, burjuvazi tarafından zaman içinde adım adım gerçekleştirildi.

Marx'ın İngiliz işçi sınıfına bağladığı umutların gerisinde, kapitalizmin yarattığı cehenneme karşı 1848 yılına kadar İngiliz işçi sınıfının verdiği düzen-dışı/düzen-İçİ, düzen-karşıtı/düzen içinde reformcu mücadele yatıyordu.

Hobsbawm İngiliz işçi sınıfı tarihinde 1850'li yıllara kadarki yılları "devrimci dönem" olarak nitelendirmekte, 1850'ler, 1860'lar ve 1870'lerde reformizmin hakim olduğunu belirtmektedir.

İngiliz işçi sınıfının 1848 ve öncesinde kapitalizmin yarattığı cehenneme karşı başarısız militan mücadelesi, taleplerinin hemen yerine getirilmesini doğrudan sağlayamadıysa da, hakim sınıflar cephesinde yarattığı korkuyla daha sonraki yıllarda sömürgelerin yağmalanması daha sistemli hale getirildiğinde, dolaylı biçimde sonuca ulaştı. 1848'e kadarki mücadeleler

ağırlıklı olarak hak kayıplarına, özellikle de gerçek ücretlerin fiyat artışlarıyla düşürülmesine karşıydı. Eylemlerin önemli bir bölümü de düzen-dışıydı, kurallara uyan gösteriler değildi; kargaşa, ayaklanma, isyan biçimindeydi. Bu özellikleriyle de, düzen-karşıtı olma potansiyelleri vardı. Örneğin, İngiltere'de 1795 yılındaki gösterilerde kralın bindiği araba, "ekmek" diye bağırarak halkın tacizine uğradı. Ayrıca, düzen-karşıtı gizli örgütlenmeler de işçiler arasında etkili olmaya çalışıyordu. İngiliz aristokrasisi ve gücünü giderek artıran burjuvazisi, 1848 yılına kadar amacına ulaşamayan eylemlerin korkusuyla, sömürgelerden aktarılan ekonomik artığı artırarak ve üretici güçleri geliştirerek, bu talepleri zaman içinde karşıladı.

Fransa'da 1768 yılında ekmek fiyatları 1725 yılından beri en yüksek düzeye çıkınca, La Havre'de ayaklanmalar oldu ve Nantes'te halk bir depoyu basarak unu piyasa fiyatının yarısına sattı. 1770 yılında Rheims'da iplik bükücüler ve dokumacılar benzer bir eylem gerçekleştirdi.

1775 yılı Nisan-Mayıs aylarında ise "un savaşı" oldu. Paris ve çevresindeki illerde halk kitleleri iki haftayı aşan bir süre ayaklanarak buğday ve un depolarını bastı, bunları geleneksel olarak makul kabul edilen fiyatlardan sattı ve satın aldı. Bu eylemler nedeniyle yüzlerce kişi tutuklandı. Ancak bu eylemlerde kent ve kır yoksullarının düşman olarak kabul ettikleri kesimler, zengin köylüler, hububat tüccarları, değirmenciler, fırıncılardı.

1778 yılında Grenoble ve Toulouse'da, 1784 ve 1785 yıllarında Normandiya'da ve 1788 yılında da çeşitli bölgelerde ekmek ayaklanmaları yaşandı. (Rude,1964;19-32)

Bu dönemde işçilerin işverenlere karşı genellikle iş durdurma biçiminde eylemleri olmakla birlikte, toplumsal tepkiler ağırlıklı olarak gerçek ücretlerin ekmek ve diğer temel gıda maddelerindeki hızlı yükselme nedeniyle düşmesine karşıydı. 18. yüzyılda bir Fransız işçisinin ücretinin yaklaşık yüzde 60'ı yalnızca ekmek satın almaya gidiyordu. Ekmek fiyatlarının artısından yalnızca işçiler değil, tüm kent yoksulları etkileniyordu. Hatta, modern sanayi işçilerinin durumu

kent yoksullarından farklıydı ve 1789 Fransız Devrimi'nde bu kesim önemli bir rol oynamadı. 1789 Fransız Devrimi'nde belirleyici kitle gücü olan "Külotsuzlar" (burjuvaların giydiği dize kadar uzanan külot pantolonları değil de, normal pantolonları giyenler, "sans-culottes", kent yoksulları) kalfaları, sıradan işçileri, diğer kent yoksullarını, küçük dükkan sahiplerini, zanaatkarları da içeriyordu. "Külotsuzlar"ın "yoksul hareketi", içlerinde çok sayıda işçi

olmasına karşın, bir "sınıf hareketi" olmaktan uzaktı. Hedef, düzen değişikliği değil, geleneksel fiyatların üzerinde fiyatlarla ekmek ve diğer temel tüketim mallarını satanlar ve onları üretenlerdi.

Fransa'da 1789 yılında, Fransız Devrimi öncesinde önemli bir işçi sınıfı eylemi, Reveillon ayaklanması oldu. Yaklaşık 300 kişinin çalıştığı çağdaş bir fabrikanın patronu olan Reveillon 23 Nisan 1789 günü yaptığı bir konuşmada yüksek üretim maliyetlerinden yakındı ve yüksek ücretlerin sanayi için yol açtığı büyük yükü değindi. Bu konuşma, ücretlerin düşürülmesini amaçlayan bir adım olarak değerlendirildi ve 27 Nisan 1789 günü 500-600 işçi Bastil önünde toplandı, Reveillon'un maketini asarak yürüyüş yaptı. Aynı gün binlerce işçinin katıldığı "ayaklanma" kentin diğer bölgelerine de yayıldı. Ertesi gün liman ve fabrika işçileri de göstericilere katıldı. Reveillon'un evine saldıran göstericiler, evi tahrip ettiler. Göstericilerin üzerine ateş açıldı. Göstericilerden 2 kişi 29 Nisan günü Grev Meydanı'nda asıldı. Asılacak olan bir kadının hamile olduğunun belirlenmesi üzerine bu cezadan vazgeçildi. Beş kişi sıcak demirle dağlandı ve ömür boyu kürek cezasına mahkum edildi. Reveillon ayaklanmasında ölenlerin ve yaralananların sayısı kesin olarak belirlenemedi. Bazı gözlemciler göre, yalnızca tek bir evin bahçesine yığılan ceset sayısı 70-80 civarındaydı. Dönemin aristokratlarından biri, yüzlerce kişinin öldüğünü belirtmektedir. Bir diğer tahmin ise 900'dür. George Rude, Reveillon ayaklanmalarını şöyle değerlendirmektedir: "Reveillon ayaklanmaları Devrim tarihinde benzeri olmayan bir olaydır, çünkü ücretlilerin isyan hareketini temsil etmektedir. İncelenen dönem içinde tüm isyanlar arasında yalnızca bunlarda ücretliler açık bir biçimde hakim durumdadır ve, ne kadar

karışık olursa olsun, bir toplumsal grup olarak ücretlilere bir çağrı yapılmıştır." (Rude,1967;34-44) Bu tarihte ekmek giderleri bir ücretlinin toplam gelirinin yaklaşık dörtte üçünü oluşturuyordu. Reveillon ayaklanmaları ise işçilerin ücretlerinin artırılmasını sağlamak için bir işverene karşı yaptıkları eylem değildi; ücret indirme tehdidine ve ekmeğin yüksek fiyatına karşı sert bir kitle gösterisiydi.

İngiliz sömürgeciliğinin ve emperyalizminin ünlü savunucularından, büyük bir elmas şirketinin sahibi ve kendi adını verdiği Rodezya devletinin kurucusu Cecil John Rhodes (1853-1902) 1895 yılında yoksullar açısından ekmeğin önemi hakkında şunları söylüyor-du:

"Dün Londra'nın Doğu Yakası'ndaydım ve işsizlerin düzenlediği bir mitinge katıldım. Vahşi konuşmalar dinledim; bunlar yalnızca 'ekmek', 'ekmek' isteğiyle; ve eve dönüşüm sırasında bu sahneyi değerlendirdim ve emperyalizmin önemi konusunda her zamankinden daha fazla ikna oldum. (...) Oluşturduğum düşünce toplumsal soruna bir çözümdür, diğer bir deyişle, Birleşik Krallığın 40.000.000 yaşayanını kanlı bir iç savaştan kurtarmak için, biz sömürge devlet adamları, bu fazla nüfusu yerleştirmek, fabrikalarda ve madenlerde üretilen ürünler için yeni pazarlar sağlamak için yeni topraklar elde etmeliyiz. Her zaman söylediğim gibi, İmparatorluk bir geçim (maîset, "bread and butter," Y.K.) sorunudur. Eğer iç savaştan kaçınmak istiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız." (Beaud,2001;159-160)

Yoksula ekmek vererek tepkiyi önlemek

Çeşitli dönemlerde ve ülkelerde, yoksullara ekmek verilerek ortaya çıkabilecek tepkiyi önleme çabası ya-

şandı. Bunun belki de ilk örneği, eski Roma idi.

2000 yıl önce Roma İmparatorluğu'nda patrisyen (asil) aileler ülke ekonomisinde ve yönetiminde belirleyici güce sahipti. Ayrıca küçük üretici köylülerden oluşan "pleb"ler vardı. Bunların dışında mülk sahibi olmayan özgür Romalıları da "proletari" deniyordu. Günümüzde kullanılan proletarya sözcüğünün kaynağı bu kavramdır. M.Ö. 1. yüzyılda Roma'nın özgür yurttaşlarının nüfusu 3,3 milyonken, kölelerin sayısı 2 milyona ulaşmıştı.

Roma hâkim sınıfları, fethedilen yeni topraklara yoksul plebleri ve proleterleri yerleştirerek onların Roma'da karışıklık çıkarmasını engelliyordu.

Ancak genişleme durunca iç sorunlar artmaya başladı. Özellikle M.Ö.73 yılında başlayan ünlü Spartaküs ayaklanması Roma'yı sarstı.

Julius Sezar M.Ö. 44 yılında öldürüldü. Vasiyeti, kızkardeşinin torunu olan Gaius Octavius'un onun yerine geçmesiydi. Bir ara dönemin ardından Octavius tek başına iktidara geçti, Roma İmparatorluğu'nu kurdu, Augustus adını aldı, "Roma Barışı" (Pax Romana) sağladı ve ülkeyi M.Ö.27-M.S.14 yılları arasında yönetti.

Roma Barışı'nın önemli unsurlarından biri, Roma'daki patrisyenlerle plebler ve proletarya arasında

barış sağlanmasıydı. Augustus bunu sağlayabilmek için Roma'nın yoksul özgür yurttaşlarına (pleblere ve proletaryaya) ucuz ve daha sonra da bedava buğday dağıttı. Mısır'dan, Nil vadisinden getirilen bedava buğday, Roma'nın hakimiyeti altındaki bölgelerden gelen haracın bir bölümüyle finanse ediliyordu.

Asiller, Roma "proletarya"sını, sömürü sonucu elde edilen bedava buğdayla sisteme entegre etti. Ayrıca bu yoksul yurttaşlara silah, miğfer ve zırh da verilerek, Roma ordusunun belkemiğini bunların oluşturması sağlandı.

Augustus, yaptıklarını ve başarılarını Ankara'da Hacıbayram'daki Augustus Tapınağı'nın duvarına özgeçmiş olarak yazdırmıştır. Bu yazılar günümüzde de görülmektedir.

Augustus'un, 35 paragraf tutarındaki başarıları arasında, parasız tahıl dağıttığı da yer almaktadır.

5. paragrafta, tahıl yokluğunun yaşandığı dönemde, tüm insanları açlık korku ve tehlikesinden kendi kasasından yaptığı harcamalarla kurtardığını anlatmaktadır.

15. paragrafta, iki yüz elli binden fazla insana on iki kez tahıl dağıttığını ve ayrıca para verdiğini belirtmektedir. Ayrıca kamu tahılı alan iki yüz binden bir parça daha fazla sayıda plebe para dağıttığını söylemektedir.

18. paragrafta da yüz binden fazla kişiye tahıl ve para dağıttığını ileri sürmektedir.

Sonuç

Açlık veya mutlak yoksullaşma, siyasi iktidarlar için büyük bir tehdittir. Ciddi mutlak yoksulluk ve zayıf iktidar algısı dönemlerinde kitlelerin tepkilerinin ne olacağını kimse önceden kestiremez. Eğer siyasi iktidar, yoksulluk dönemlerinde, Augustus'un 2000 yıl önce yaptığı gibi, ekmeğe dağıtılabirirse, tepkiler kontrol altına alınabilir. Ancak ekonominin imkanlarında deniz tükenmişse ve "ekmek" dağıtılamazsa veya sağlanamazsa, çok ciddi gelişmeler olabilir.